

Χυτρίων, ο μάγειρας της Θόλου

ΤΟΝ ΧΥΤΡΙΩΝΑ τον γνώρισα πριν από μερικά χρόνια, όταν είχα κληρωθεί βουλευτής,¹ ένας από τους πενήντα της Πανδιονίδας φυλής.² Βέβαια, είχα ακούσει ότι στη Θόλο³ υπήρχε ένας δούλος που μαγείρευε για τους πρυτάνεις και ότι αυτός στα νιάτα του ήταν ένας από τους καλύτερους μάγειρες της πόλης. Τώρα τελευταία όμως, όπως υποστήριζαν κάποιοι βουλευτές, είχε χάσει το ταλέντο του και ίσως ήταν καιρός να αποσυρθεί. Δοκίμασα τα φαγητά του μόλις ήρθε η σειρά

1. Στην κλασική εποχή η Αθήνα ήταν μία πόλη-κράτος και είχε μία Βουλή με 500 βουλευτές, 50 από κάθε φυλή, που εκλέγονταν με κλήρο. Κάθε φυλή αναλάμβανε τη διακυβέρνηση του κράτους για περίπου έναν μήνα (36 ημέρες) και τότε οι βουλευτές της ονομάζονταν πρυτάνεις.

2. Στην αρχαία Αθήνα οι πολίτες ήταν χωρισμένοι σε «φυλές» ανάλογα με τον τόπο κατοικίας τους. Οι φυλές ήταν δέκα –Αιγιής, Αιαντίς, Ακαμαντίς Αντιοχίς, Ερεχθίς, Ιπποθωοντίς, Κεκροπίς, Λεοντίς Οινίς, Πανδιονίς– και τα ονόματά τους προέρχονταν από ονόματα Αθηναίων ηρώων.

3. Κυκλικό κτίσμα με κωνική στέγη, στην Αρχαία Αγορά, ένα από τα πιο σημαντικά δημόσια κτίρια της Αθήνας.

μου να υπηρετήσω ως πρύτανης⁴ μαζί με τους υπόλοιπους βουλευτές της φυλής μου και επί σχεδόν έναν μήνα έμενα στη Θόλο. Μαζί μου έμεναν και άλλοι πρυτάνεις, κυρίως όσοι είχαν σπίτια μακριά από το άστυ, όπως εγώ. Έτσι, δε χρειαζόταν να πηγαίνοερχόμαστε και ήμασταν μέρα νύχτα στη διάθεση της πόλης. Αυτές τις μέρες λοιπόν που έμενα στη Θόλο γνωρίστηκα με τον Χυτρίωνα.

Τον συνάντησα τυχαία μια μέρα έξω από το μαγειρείο, το «βασίλειό του», όπως συνήθιζε να αποκαλεί αυτό το δωμάτιο δίπλα στη Θόλο όπου για χρόνια ατέλειωτα ετοιμάζε τα γεύματα των πρυτάνεων. Ο γερο-μάγειρας είχε αφήσει τον βοηθό του να προσέχει τα φαγητά και καθισμένος σ' ένα χαμηλό σκαμνί, απολάμβανε τον απογευματινό ήλιο. Πιάσαμε τη συζήτηση και τότε διαπίστωσα ότι, εκτός από νόστιμα φαγητά, ο Χυτρίων ήξερε να σερβίρει και νόστιμες ιστορίες...

4. Οι πρυτάνεις είχαν το «γραφείο» τους στη Θόλο και όσο διαρκούσε η θητεία τους, ήταν καθημερινά εκεί. Μερικοί από αυτούς μάλιστα διανυκτέρευαν στη Θόλο. Δίπλα υπήρχε ένα μικρό μαγειρείο, όπου ετοιμάζαν τα γεύματα των πρυτάνεων.

Τα παιδικά χρόνια στη Θράκη

«ΘΑ ΣΟΥ ΚΑΝΕΙ ΕΝΤΥΠΩΣΗ που εγώ, ένας απλός δούλος, έγινα φημισμένος μάγειρας και βρέθηκα στη Θόλο να ετοιμάζω γεύματα για τους βουλευτές... Μάθε λοιπόν ότι δεν ήμουν πάντα δούλος! Γεννήθηκα από ελεύθερους ανθρώπους σ' ένα χωριό πολύ μακριά από δώ – στη Θράκη, αν έχεις ακουστά... Ωραίος τόπος, ευλογημένος, με άφθονα νερά και μεγάλες πεδιάδες. Το χωριό μου ήταν από τα μεγαλύτερα και πιο πλούσια της περιοχής. Μην το φανταστείς βέβαια σαν τα χωριά της Αθήνας. Τα σπίτια μας –αγροτόσπιτα με αχυρένιες στέγες– ήταν μικρά. Έπιπλα σαν τα δικά σας και άλλες ανέσεις δεν είχαμε. Η μόνη μας έγνοια τα άλογα. Όλες οι οικογένειες στο χωριό από τα άλογα ζούσαν. Αυτά ήταν η περιουσία μας, αυτά ήταν κι η καταστροφή μας!»

«Τα ξέρω τα θρακιώτικα άλογα» τον διέκοψα. «Πραγματικά πολύ καλή ράτσα. Είχα κι εγώ κάποτε στους στάβλους μου δύο τέτοια άλογα... Ίσως μάλιστα να τα είχαν φέρει από το χωριό σου».

«Ίσως... Ποιος ξέρει;... Σου έλεγα λοιπόν για τα

άλογα. Ο πατέρας μου είχε ένα μεγάλο κοπάδι, που το έβοσκε στα γύρω λιβάδια μαζί με τα μεγαλύτερα αδέρφια μου. Εμένα, παρόλο που ήμουν μικρός, με έπαιρνε συχνά μαζί του για να μαθαίνω. Όλα τα παιδιά του χωριού μάθαιναν από μικρά να φροντίζουν τα ζώα. Θα πρέπει να μετρούσα δύο ή τρία καλοκαίρια όταν ανέβηκα πρώτη φορά σε άλογο και αμέσως φάνηκε ότι ήμουν γεννημένος καβαλάρης, όπως έλεγε γελώντας ο πατέρας μου. Από τότε με έπαιρνε μαζί του στη βοσκή, με κάθιζε στο άλογο, εγώ κρατιόμουν από τη χαιτη του και καλπάζαμε στα λιβάδια... Όσο πιο γρήγορα έτρεχε το άλογο, τόσο πιο πολύ ενθουσιαζόμουν και χτυπούσα με τις μικρές μου φτέρνες το ζώο, όπως έβλεπα να κάνουν οι μεγάλοι...

»Επειτα από μερικά χρόνια, θα μετρούσα ήδη πέντε καλοκαίρια, απέκτησα το δικό μου ζώο, ένα πουλάρι χρονιάρικο. Ο πατέρας μου με μάθαινε να το ιππεύω, κι αυτό, αν και κάπως ατίθασο, με δεχόταν πάνω στη ράχη του... Είχαμε γίνει αχώριστοι. Όσο όμως ήρεμο και καλόβολο ήταν το πουλάρι μαζί μου, άλλο τόσο αγρίευε όταν πήγαινε κάποιος άλλος να το πλησιάσει ακόμη κι αν του πρόσφερε κάποια λιχουδιά για να το δελεάσει! Η αλήθεια είναι ότι είχα τον τρόπο μου με τα άλογα. Τα αγαπούσα κι εκείνα το καταλάβαιναν και ανταπέδιδαν την αγάπη μου. Γι' αυτό, όταν ερχόταν η ώρα να τα αποχωριστούμε, ήταν σαν να αποχωριζόμουν συγγενείς αγαπημένους».

«Ξέρω πολύ καλά τι εννοείς» σχολίασα. «Όταν

ήμουν παιδί, τα ίδια πάθαινα κι εγώ με τα προβατάκια και τα κατσικάκια που ανατρέφαμε στο κτήμα. Τα φρόντιζα, έπαιζα μαζί τους, μα μια μέρα...»

Ο Χυτρίων χαμογέλασε.

«Καταλαβαίνεις λοιπόν πώς νιώθαμε. Αυτό γινόταν κάθε άνοιξη, όταν κατέφθαναν οι έμποροι να αγοράσουν τα ζώα μας. Στο χωριό μας έρχονταν Έλληνες από τα θρακικά παράλια. Οι μεγάλοι τούς περίμεναν πώς και πώς, το ίδιο κι εμείς τα παιδιά, γιατί τότε στο χωριό γινόταν αληθινό πανηγύρι!

»Συγκεντρώναμε τα άλογα που προορίζονταν για πούλημα στην άκρη του χωριού: πουλάρια και φοράδες μαζί στην ίδια μάντρα, χωριστά οι επιβήτορες.⁵ Τα ζώα ήταν περιποιημένα –με τρίχωμα που έλαμπε στον ήλιο, χαίτες καλοπλεγμένες και στολισμένες με χάντρες– και χτυπούσαν τις οπλές τους στο χώμα. Ήταν ανήσυχα, καθώς τα είχαν αποκόψει από το κοπάδι τους και όλος ο τόπος αντηχούσε από τα χλιμιντρίσματά τους.

»Εμείς τα παιδιά τριγυρνούσαμε διαρκώς εκεί κοντά χαζεύοντας με μάτια διάπλατα τους εμπόρους να διαλέγουν ζώα και να παζαρεύουν τις τιμές. Όλα επάνω τους –τα ξενικά τους ρούχα, η ομιλία τους– μας φαίνονταν τόσο παράξενα! Το βράδυ, όταν πια είχαν κλείσει οι συμφωνίες και είχαν πουληθεί τα ζώα, οι γυναίκες άναβαν φωτιές κι έψηγαν κρέας για να φιλέψου-

5. Τα αρσενικά ζώα που προορίζονται για αναπαραγωγή.

με τους ξένους. Το γλέντι δεν αργούσε να ανάψει και όλη τη νύχτα η πεδιάδα αντηχούσε από τα τύμπανα και τον στριγκό ήχο των αυλών. Εμείς τα παιδιά, αν και λυπόμαστε που θα αποχωριζόμασταν τα ζώα μας, χαιρόμασταν με τη χαρά των μεγάλων και δεν ξέραμε –πώς θα μπορούσαμε άλλωστε να ξέρουμε;– ότι αυτές οι ωραίες μέρες θα τέλειωναν τόσο απότομα...»

Ο Χυτρίων ξεροκατάπιε κι έμεινε σιωπηλός για μια στιγμή. Εγώ από αμηχανία άρχισα να μαδάω τα αγριόχορτα που φύτρωναν τριγύρω. Ετοιμαζόμουν να του ζητήσω να με συγχωρήσει που εξαιτίας μου θυμήθηκε δυσάρεστες ιστορίες και να αλλάξουμε κουβέντα, αλλά εκείνος με έναν αναστεναγμό ξανάπιασε το νήμα της αφήγησης.

«Ήμουν δέκα χρόνων όταν μας χτύπησε το κακό, μια μέρα στις αρχές της άνοιξης. Είχαμε περάσει έναν πολύ δύσκολο και βαρύ χειμώνα. Η ομίχλη σου πλάκωνε την ψυχή. Έκανε πολύ κρύο και χιόνιζε διαρκώς. Τι χιόνι ήταν κι αυτό! Οι γέροι έλεγαν ότι δε θυμούνταν άλλες χρονιές να είχε χιονίσει τόσο πολύ. Σύντομα οι ζωοτροφές που είχαμε συγκεντρώσει για να περάσουμε τον χειμώνα τελείωσαν και άρχισαν τα δύσκολα. Χορτάρι να βοσκήσουν τα άλογα δεν υπήρχε. Τότε χάσαμε πολλά ζώα, κυρίως νεογέννητα, αλλά και κάποια μεγαλύτερα.

»Εκείνες τις μέρες πέθανε και η αδερφή μου. Ήταν πολύ μικρή, είχε γεννηθεί μέσα στο καταχείμωνο και η γέννησή της μια τέτοια εποχή μόνο χαρά δεν έφερε

στην οικογένειά μας... Ο πατέρας μου έλεγε ότι το μωρό ήταν από γεννησιμιού του ασθενικό και ότι δύσκολα θα ζούσε, ακόμη κι αν είχε γεννηθεί μέσα στο καλοκαίρι. Δεν ξέρω αν ήταν αλήθεια ή αν το έλεγε έτσι για να μη στενοχωριέται η μητέρα μου. Εκείνη όμως ήταν απαρηγόρητη που είχε χάσει τη μοναδική της κόρη.

»Καθώς τελείωνε ο χειμώνας, τα πράγματα χειροτέρευαν. Άρχισαν να λιώνουν τα χιόνια πάνω στα βουνά, φούσκωσε το ποτάμι, πλημμύρισαν οι κάμποι, πνίγηκαν ζώα μα και άνθρωποι. Η μητέρα μου, καθώς ήταν αδύναμη, αρρώστησε, έτσι εγώ έμενα κοντά της να τη φροντίζω. Γι' αυτό βρισκόμουν στο σπίτι εκείνη τη μέρα, αλλιώς θα ήμουν μαζί με τον πατέρα και τα αδέρφια μου στη βοσκή και ίσως να μη ζούσα τώρα...»

«Κάποιος θεός σε φύλαξε» σχολίασα, αλλά ο Χυτρίων, σαν να μην άκουσε τα λόγια μου, συνέχισε την ιστορία του.

«...Δεν ξέρω από πού ήρθαν οι εχθροί και σε ποια φυλή ανήκαν, πάντως ήταν Θράκες. Στα μέρη μας οι επιδρομές είναι πολύ συνηθισμένες, όπως και οι πόλεμοι για τα βοσκοτόπια ανάμεσα στα γειτονικά χωριά, κάτι που μας ανάγκαζε να πηγαίνουμε πάντα οπλισμένοι στη βοσκή. Ο ένας άρπαζε τα κοπάδια του άλλου, οι άντρες σκοτώνονταν για να υπερασπιστούν τα ζώα και αν κανείς έπεφτε ζωντανός στα χέρια των εχθρών... όλοι ήξεραν ότι θα κατέληγε δούλος σε κάποιον τόπο μακρινό. Δες πόσους Θράκες δούλους έχετε στην Αθήνα και θα καταλάβεις...

»Όλα έγιναν πολύ γρήγορα. Επιτέθηκαν πρώτα στους άντρες που ήταν στη βοσκή. Εκεί έγινε πραγματική μάχη. Σκότωσαν τους δικούς μας –λίγοι επέζησαν και από αυτούς μάθαμε τι έγινε–, άρπαξαν τα ζώα κι ύστερα ήρθαν στο χωριό... Ακούσαμε από μακριά τα ποδοβολητά των αλόγων και τους αλαλαγμούς των πολεμιστών και πεταχτήκαμε αλαφιασμένοι από τα σπίτια μας. Οι γυναίκες άρχισαν να τρέχουν με τα μωρά στην αγκαλιά. Όσοι γέροντες μπορούσαν να σταθούν στα πόδια τους και τα μεγαλύτερα παιδιά αρπάξαμε τα όπλα. Πάντα υπήρχαν όπλα στα σπίτια μας και όλα τα αγόρια από μικρά μαθαίναμε, ενώ παίζαμε, να χειριζόμαστε το ακόντιο και το τόξο. Αυτό όμως έμελλε να είναι το τελευταίο μας παιχνίδι με τα όπλα...

»Η αντίστασή μας δεν κράτησε πολύ. Μια χούφτα γέροντες, γυναίκες και παιδιά ήταν, όπως καταλαβαίνεις, εύκολη λεία! Οι πολεμιστές μάζεψαν έξω από το χωριό όσους γλιτώσαμε τη σφαγή, άρπαξαν τα λιγοστά μας τρόφιμα και έβαλαν φωτιά στα σπίτια. Αυτή είναι η τελευταία εικόνα που έχω από το χωριό μου. Οι τεράστιες φλόγες που κατάπιναν τις αχυρένιες στέγες και αυτή η αποπνικτική μυρωδιά του καπνού... Έπειτα άρχισε η μακριά πορεία μας προς το άγνωστο».

«Και τι έγινε μετά; Πώς φτάσατε ως εδώ;»

Ο Χυτρίων αναστέναξε.

«Αυτό είναι μια μεγάλη ιστορία... Άκου λοιπόν τι έγινε στη συνέχεια».

Το ταξίδι

«**ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΙΓΜΗ** που φύγαμε από το χωριό δεν ξεκόλλησα από το πλάι της μητέρας μου. Είχαμε μείνει πια οι δυο μας και έπρεπε να την προστατεύω. Εκείνη με το ζόρι περπατούσε. Ήταν τόσο αδύναμη, που φοβόμουν ότι από στιγμή σε στιγμή θα σωριαζόταν και ήξερα πολύ καλά ότι αυτό θα ήταν το τέλος της. Όσους δεν μπορούσαν να προχωρήσουν οι πολεμιστές τούς άφηναν να πεθάνουν επιτόπου!

»Της μιλούσα, προσπαθούσα να την παρηγορήσω, της έλεγα να μη φοβάται και ότι έχει εμένα για να τη φροντίσω. Δε μου απαντούσε, δεν είχε πει λέξη από τη στιγμή που μας έπιασαν ούτε καν έκλαιγε, μόνο κοιτούσε ευθεία μπροστά της με βλέμμα θολό. Βαδίζαμε προς τα νότια. Δε θυμάμαι πόσες μέρες περπατούσαμε διασχίζοντας τις λασπωμένες πεδιάδες. Μπροστά πήγαινε μια ομάδα πολεμιστών, οδηγώντας το κοπάδι που μας είχαν αρπάξει, και παραπίσω εμείς. Ανάμεσα στα ζώα ήταν και το δικό μου αλογάκι. Το καημένο είχε οσμιστεί την παρουσία μου και με αναζητούσε, γλμίντριζε ανήσυχο και προσπαθούσε να βγει από το κοπάδι για να έρθει κοντά μου.